

Òscar JANÉ CHECA: *Catalunya sense Espanya. Ramon Trobat. Ideologia i catalanitat a l'empara de França*, Catarroja-Barcelona, Editorial Afers, 2009, 278 pàgines.

Òscar Jané dedica fa anys els seus estudis a les terres catalanes que arran del Tractat dels Pirineus van quedar annexionades a la Corona de França. Al costat d'articles de dimensions diverses té tres llibres destinats a cobrir aquest espai geogràfic de la nostra història: *Catalunya i França al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)* (2006), *La identitat de la frontera pirinenca. Efectes socials i polítics al nord de Catalunya des de la creació de Montlluís (1677-1698)* (2008) i el llibre que em proposo ressenyar ara. La guerra dels Segadors és encara un gran terreny històric per estudiar. La historiografia ha tendit a aturar-se a la revolució de 1640 i, a excepció dels treballs de Josep Sanabre, els anys de la guerra pròpiament dita i la història rossellonesa posterior a 1652-59 sovint ha estat oblidada. Durant anys només alguns articles de Philippe Torreilles a revistes rosselloneses d'entre els segles XIX i XX i *La acción de Francia en Catalunya* (1956) de Josep Sanabre han estat l'única informació. Els treballs d'Alicia Marcet dels anys setanta del segle XX sobre la Revolta dels Angelets i la qüestió de l'annexió del Rosselló a França van començar a obrir nous camins seguits per Ramon Sala. També l'any 1979 H. Kamen ens assabentava de la relació dels dirigents barretines amb l'intendent del Rosselló Ramon Trobat, i Joaquim Albarreda, uns anys més tard (1988), posava més llum a l'intent de conspiració de 1691 fruit d'aquesta relació; posteriorment hi han insistit Jaume Dantí (1990) i Antoni Espino (1999). Aproximadament en aquestes mateixes dates, Núria Sales feia atenció a la riquesa de les fonts rosselloneses dels arxius de Perpinyà ignorats pels catalans del sud (1991) o ens informava del caràcter peculiar de l'adquisició del Rosselló per França (1994), mentre Peter Sahlins (1989) publicava el seu llibre sobre la formació de la frontera a la Cerdanya. Finalment,

la frontera mental en la historiografia catalana s'ha acabat trencant. Fruit d'aquesta nova permeabilitat historiogràfica, molt lligada a una realitat europea universitària més connectada i menys estatalista, són els treballs de frontera de Patrice Pujade, de Serge Brunet o els d'Òscar Jané mateix. L'interès de Jané és l'anàlisi de l'evolució política i cultural del territori annexionat per França, a la recerca tant de les ruptures com de les continuïtats. Aquest llibre està dedicat a buscar les arrels ideològiques dels catalans partidaris de la ruptura amb la monarquia hispànica, seguint els estudis d'Antoni Simon, la seva evolució i el seu destí. *Catalunya sense Espanya* fa el seguiment d'aquest bloc polític, centrant-se, sobretot, en Ramon Trobat, personalitat més citada que coneguda, amb la intenció d'esbrinar especialment si en el seu perfil hi ha només una mera ambició d'aprofitar-se socialment i políticament del canvi de Corona o hi ha unes raons profundes de més pes que expliquen la seva trajectòria. El treball no ha estat fàcil perquè a Jané li ha calgut contrastar documentació catalana (Vic, Barcelona, Perpinyà), espanyola (Simancas) i francesa (París). Ha fet ús també de les dues importants *Oraisons funèbres* sobre Trobat, la de Jacques Gautier pronunciada a l'església de la Companyia de Jesús de Perpinyà (1698) i la de Dominique Laplace pronunciada a l'església de Leule del mateix Perpinyà (1698), i també ha fet ús d'escrits com *La Catalogne française* de Pierre Cazeneuve (1644). Ha emprat una base bibliogràfica important, com ara els treballs de Ramon Sala o d'Alain Ayats, i tesis encara sense publicar: entre d'altres, la de Didier Baisset (1997) sobre política i religió a la diòcesi d'Elna de 1659 a 1715, la de Sophie González (2006) sobre Catalunya Nord entre 1640 i 1659, la d'Ariane James-Sarazin (2006) sobre el pintor Jacint Rigau (Hyacinthe Rigaud) o la de Núria de Lucas (2007) sobre les identitats Catalunya i Castella en l'etapa conflictiva de 1598-1652. Treballs, tots ells, que l'han ajudat a posar llum al context històric del Trobat rossellonès i cortesà. Jané reconstrueix l'origen de la família i la formació de Ramon Trobat abans de la ruptura de 1640, una manera de situar les bases socials de la revolució catalana, i desfà la versió de Sanabre d'un Trobat d'origen rossellonès tot confirmant i demostrant el seu origen barceloní (nascut entre 1625 i 1627), tal com havien dit el paraire i dietarista Miquel Parets (1660) i més tard el Marquis de Roux (1933). Òscar Jané situa els orígens familiars de Ramon Trobat en una família de mercaders de Barcelona per part del seu pare, Francesc Trobat, el qual exercia funcions d'escrivà dins el racional i el món jurídic de l'administració reial a Catalunya, i en una nissaga de persones vinculades al món jurídic barceloní i gironí amb importants arrels dins l'elit vigatana, per part de la seva mare Maria Vinyes. Jané observa els estrets lligams entre les famílies Codolosa, Coll, Vinyes, Comalada o Brossa de Vic i indica que totes elles van quedar 'marcades' pel seu suport a l'opció de França als anys quaranta» (p. 45). Dins aquest ambient familiar Ramon Trobat esdevindria doctor en lleis, però, a la seva formació jurídica Jané hi afegeix la important formació militar dels anys cinquanta en accions bèl·liques contra les tropes hispàniques. Exclòs de la Catalunya de Joan Josep d'Àustria, Trobat, abans d'instal·lar-se al Rosselló estigué a Roma, en uns anys biogràfics (entre 1653 i 1656) encara obscurs i on potser per mitjà de Pèire de Marca hauria entrat en relació amb el cercle francès de Mazzarino de la mà de Lionne en un moment de dura pressió política sobre el papat. Trobat forma part d'aquelles famílies alienes a la noblesa que ascendeixen socialment a través del dret i del món jurídic i fan cap a la política. Formava part d'aquella elit «que feia dècades havia desenvolupat un pensament constitucional desacomplexat davant del rei d'Espanya» (p. 52). Òscar Jané dedica un capítol a situar la consciència jurídica i el pensament polític dels sectors catalans crítics amb la monarquia hispànica (especialment Gaspar Sala i Francesc Martí Viladamor) i la voluntat de projecció de les seves idees dins l'opinió pública europea. El seu punt de partida és l'evolució de les idees des de les queixes contra la política hispànica cap a la fonamentació ideològica profrancesa. Es tracta de verificar el grau de continuïtat entre la recerca d'auxili a França de 1641, el refugi rossellonès de 1659 i la posterior opció per la Corona de França. Si Sanabre parlava d'unes 600 persones en retirada cap al Rosselló des de

1652, Òscar Jané considera que el caràcter familiar de la retirada i el degoteig fins a 1660 podria portar la xifra a superar el miler i mig. Tot plegat li fa observar una substitució de la noblesa local rossellonesa (Oms, Llupià) per una nova elit catalana procedent del Principat (Sagarra, Fontanella, Margarit), la qual, assentada al Rosselló, amb noves bases patrimonials i càrrecs en el recent creat Consell Sobirà (1660), hauria anat adquirint un nou perfil polític. Amb tot, l'autor observa prou bé, com ja ha fet Josep Capdeferro amb relació a Francesc Martí i Vilademor (2007), que seria un error qualificar aquesta nova elit com un personal merament mogut per favors i privilegis, per tal com la tria per França tenia originàriament fonaments ideològics al servei de Catalunya i perquè la condició de refugiats no els permetia altra opció «ils sont –diu Mazzarino– condamnés à servir le mieux possible pour éviter le retour à la domination espagnole» (p. 81). La resistència dels Descatllar, els Llar o els Trinxeira originaris del territori, contrasta, evidentment, amb lleialtats interessades com la dels Travi de les fargues de Prats de Molló i posa a prova la fidelitat de la nova elit que controla el Consell Sobirà del Rosselló, l'organisme de nova creació. La ideologia de 1640, a la llarga evidentment, restaria marcada pels interessos de promoció i no solament pels nous patrimonis i els càrrecs, sinó que també l'art i la cultura van ser una via de promoció social dins el món francès. Així ho demostra el cas del rossellonès Jacint Rigau, segons Saint-Simon el pintor més important de la cort de Lluís XIV. L'autor segueix l'opinió de Sahlins en considerar molt important el paper de Trobat en les decisions del Tractat dels Pirineus. Jané fa una incursió en la història del tractat amb nova documentació que posa en primer pla la presència de Trobat al País Basc. «El cas de la Cerdanya i el Conflent en les negociacions –escriu– permet entendre el rol d'assessor de Trobat» (p. 127). El 16 de setembre de 1659 Ramon Trobat és esmentat en carta de Mazzarino a Le Tellier per primera vegada com una persona consultada: «Je fis venir le docteur Trobat le matin avant que d'aller à la Conference et j'examinoy sur les Cartes de la Catalogne la scittuation du Comte de Conflant et la partie de Sardaigne que nous pretendons qui nous doie demeurer» (p. 131). Això té lloc en plena fase de desconfiança de Luís de Haro envers els juristes o polítics catalans, quan també el Consell d'Aragó era desoït i la Generalitat menystinguda. Jané pensa que els assessoraments de caràcter divers de Trobat prop de la cort podrien remuntar-se a 1657 per tal com el 1659 Trobat ja era conegut entre els ministres cortesans de París com un agent afectiu a l'ombra. Més tard, en la seva etapa de preintendència (1661-1681) esdevenia un informador de luxe del secretari d'estat de guerra Louvois, com ja havia remarcat Ramon Sala. En qualsevol cas el 1664 Trobat ja va a París a veure el rei i no serà l'únic viatge. «En el seu *meritori* personal per a l'obtenció de la funció d'intendent del Rosselló el 1681, apareixen en el seu currículum tant accions bèl·liques, jurídiques, com administratives» (p. 135). «Mai en la història de Lluís XIV –segueix escrivint Jané– un intendent és nomenat essent originari de la mateixa zona, i generalment acostuma a provenir d'un llinatge destacat» (p. 136). El cas Trobat és, doncs, singular. Jané fa un seguiment de la trajectòria personal de Trobat. Els primers passos dins el Consell Sobirà, el casament a Perpinyà amb la vídua Caterina Codolosa, amb el qual reforçava encara més els seus vincles vigatans, les seves relacions amb els jesuïtes, els seus moviments encaminats a estendre patrimoni al Rosselló (senyoria de Ceret, terres al Vernet i cases a Millars, 1667-71), les seves actuacions a favor del canonicat i la sacristia de la Catedral d'Elna pel seu germà Josep que fou abat de Vallbona i de Sant Miquel de Cuixà i que posen en evidència el contrast entre la via tridentina i el concordat de Bolonya, i finalment els seus moviments a favor del nebot polític i hereu Faust Anglada i Codolosa, pont entre Vic i Perpinyà. Durant la Revolta dels Angelets (1663-1667-1670) no fa de repressor a l'estil de Sagarra, sinó que usa un estil negociador, però investiga i informa a Louvois de la revolta millor que no l'intendent Carlier, i acompanya i assessora l'exèrcit francès en les campanyes de l'Empordà i la Cerdanya. Segons Jané, les gratificacions que Trobat rep per la seva tasca no expliquen del tot la seva actitud. L'obsessió de Ramon Trobat era una Catalunya

unida sense dependre del rei d'Espanya i a l'empara de França. Entre els escrits de Trobat, el qual escrivia en català, llatí i francès, Jané destaca un de redactat en bon francès pels volts de 1678 on posa els seus coneixements de geografia física i humana al servei de les tropes franceses i on reclama un bon tracte als habitants per tal com considera que aquests són favorables al rei de França «pour pouvoir se dettacher des espagnols» (p. 149). En aquest context Jané concedeix també un paper important a les propostes geoestratègiques de Trobat per construir una fortificació a la Cerdanya (Montlluís) un cop destruïda Puigcerdà, la qual permetés la dominació francesa al Pirineu català. Jané no descarta que, després de compartir la presidència del Consell Sobirà amb Sagarra, el nomenament de Trobat com a intendent del Rosselló s'accelerés arran de la segona visita de Vauban al Rosselló. La intenció de Trobat coincideix en gran manera amb la posada en marxa de Montlluís. Òscar Jané observa que malgrat el seus moviments clientelars i fins i tot segurament comercials des del mateix Consell Sobirà, el tema econòmic no fou ben bé prioritari per a Trobat i el seu testament demostra poca opulència. No deixava de ser fill de l'austeritat i de l'orgull dels seus orígens de jurista. Per aquesta raó Jané insisteix en el fet que l'estil polític de Trobat està marcat per un pensament complex distingit per la política antiespanyola. La seva idea d'una Catalunya unificada sota la Corona de França i les seves connexions amb Vic, la permanència d'un Principat en guerra amb miquelets en actiu i la seva participació en les campanyes franceses expliquen la intervenció de Trobat a les revoltes barretines. Les pàgines 189 a 212 estan dedicades a posar atenció a l'espionatge i a les connexions de Trobat com a intendent del Rosselló amb Catalunya sempre amb una ideologia catalana antiespanyola al servei de França. Mossas i Marsal, els sobrenoms dels actius Torres i Rocafort, entre d'altres com ara Soler, estaven en contacte amb Trobat; Cristòfol de Sallagosa (Cerdanya) era un dels intermediaris de Trobat i el mateix Montlluís, un dels llocs de contacte. Trobat considerava imprescindible obtenir Barcelona i proposava a Noailles utilitzar com a espia «un prestre natif de Ceret qui parle bien le françois, le catalan et l'espagnol» (p. 197). Pamflets, publicística i propaganda, era una lluita paral·lela a la militar, entre d'altres motius perquè Trobat confiava més en el paper decisiu d'una revolta interna a l'estil de 1640 que en l'actuació només militar. Per a ell no solament es tractava «de vèncer una guerra, sinó també d'instal·lar-se al Principat» (p. 205). Jané descobreix en l'intendent Trobat una activitat frenètica multifuncional estrategicomilitar i politicocultural. En aquest darrer terreny censura llibres, prohibeix representacions teatrals procedents del món hispànic, usa i estimula l'ús del francès, és partidari d'eliminar els peatges entre el Rosselló i el Llenguadoc, activa projectes hidràulics i d'urbanització, vol posar la flor de lis a les armes de Perpinyà i vestir els soldats provincials a la francesa. «I és que –escriu Jané– l'afirmació de francesitat o, sobretot, de no-hispanitat és un element fonamental en les tesis i objectius de l'intendent del Rosselló» (p. 225). Tan bon punt el duc de Vendôme entrà a Barcelona Trobat s'hi desplaçà, convertint-se en una mena d'intendent de Catalunya. Amb tot, les pretensions d'una Catalunya unificada sota França s'acabaven amb la Pau de Ryswick i, segons Jané, Trobat va relantir tan com va poder l'evacuació de Barcelona pels francesos. Queda pendent saber si Trobat pensava en la Successió de la Corona hispànica. El seu perfil potser no era ben bé el d'un profrancès a la recerca de recompenses, però va ser el primer a pronunciar un discurs en francès davant del Consell Sobirà (1676) i el seu testament està redactat en francès, i, tot això, abans del famós decret reial de 1700. Per a Jané a Trobat no li escau, però, ni l'aplicació del concepte convencional de traïdor d'Ayats ni la de profrancès i, per tant, gens catalanista d'Albareda, per tal com la personalitat de Trobat només s'explica des d'un projecte de Catalunya dins l'òrbita francesa no contrari a les llibertats catalanes. «Sobresurt –escriu Jané– un primerenc argument on [Trobat] esmenta la impossibilitat per a Catalunya d'haver esdevingut República, per la qual cosa França, era, per mèrits propis i per causes històriques [el lligam carolingi], el regne sota el qual havien d'estar els catalans» (p. 226). Es tractava de l'adscripció de

Catalunya a França, desvinculada del tot de la monarquia hispànica «un programa antiespanyol, profrancès i català» que hauria desplegat de 1659 fins al 1698, l'any de Ryswick (gener) i de la seva mort (abril). Catalunya quedava ja molt lluny, però, de l'imaginari de Trobat, no pas per afició a Espanya, sinó per l'experiència també negativa de França. Òscar Jané ens anuncia l'edició d'alguns escrits de Ramon Trobat, els discursos fets entre 1665 i 1681 i un memorial inacabat de 1698 l'autoria del qual, tot i estar signat pel seu successor en la intendència Ponte d'Albaret, no hi ha dubte que és de Trobat segons l'historiador Didier Baisset i segons el mateix Òscar Jané. En la seva darrera mirada a Ramon Trobat (p. 241-245) Òscar Jané observa «un pensament polític únic entre la societat revolucionària de 1640 i la francofòbica de 1700», el qual dins d'una idealització de la monarquia de França, mostraria tanmateix una via a la catalanitat més procedent d'una radical oposició a la monarquia hispànica que no pas des d'un suport cec a França. Frustrada la via republicana, les famílies emergents del món jurídic que havien substituït les nissagues nobiliàries en l'acció, tot i desubicats, van generar política i esdevenir negociadors i protagonistes d'unes relacions internacionals de nou encuny. «Josep Fontanella, el rei dels perdedors», segons paraules de Jané (p. 78), en fou un; Ramon Trobat n'és un altre. Els descendents d'aquests juristes polítics restaren aliats a l'alta política, llurs càrrecs ja no assoleixen ni la intendència ni el bisbat, només càrrecs locals i, això sí, una bona educació francesa. Era el camí elitista cap a l'assimilació desprovist ja de sentit polític. El llibre conté un índex toponomàstic, un quadre genealògic de les famílies Trobat i Vinyes, i la teranyina de relacions vigatanes i reproduccions de l'autògraf de Trobat, de gravats sobre l'illa dels faisans, de les portades de les oracions fúnebres de Gautier i Laplace i de la pintura de Maria Serra, mare de Rigau, obra del mateix Rigau, que es conserva al Louvre. Se sap de l'existència d'un retrat de Trobat obra de Rigau malauradament perdut. Esperem amb interès les edicions dels escrits de Ramon Trobat. La seva lectura pot contribuir a situar tant qüestions de vocabulari com l'ús dels conceptes castellà i espanyol i acostar-nos una mica més a la comprensió del seu pensament polític entre Catalunya i França.

EVA SERRA I PUIG